

Salvem la costa?

Ricard Pié

Fer un balanç sobre l'ús i l'ocupació de la costa catalana durant aquests darrers anys ha de començar forçosament pel final; és a dir, per la recent aprovació del Pla Director Urbanístic del Sistema Costaner (PDUSC) i per la celebració del Tercer DEBAT COSTA BRAVA [38]. Des de l'arribada de la democràcia, el Govern de la Generalitat de Catalunya ha pres la davantera per primer cop i ha fet un pas endavant per l'ordenació de conjunt de la costa. El Debat Costa Brava, per la seva banda, ha alertat sobre els riscos d'un procés d'urbanització que no sembla tenir fi. El document esmentat ha optat per protegir el sòl que el planejament municipal ha classificat com a no urbanitzable, com una primera providència per salvar la costa. Quant a l'esdeveniment, el debat ha reclamat una acció decidida per salvar el que resta de costa sense urbanitzar. Tanmateix, sembla que la situació és molt crítica i que només es pot resoldre amb mesures de protecció extremes.

Des del punt de vista social, cal destacar l'aparició de moviments proteccionistes que reclamen la màxima defensa de certs indrets costaners; tanmateix, hi ha altres espais que encara estan més malmesos i que reben molta menys atenció. A la Costa Brava hi ha diversos defensors prou fermes que malauradament no hi ha la costa tarragonina o la barcelonina, sense que això tingui res a veure ni amb la fragilitat del lloc ni amb l'ús d'un tram o l'altre, sinó que més aviat sembla que hi ha una percepció social diversa dels problemes i dels valors que hi ha en joc.

Segurament, la consideració de la Costa Brava passa per l'apreciació d'uns valors socialment sancionats com a excepcionals. La natura s'imposa més enllà de qualsevol altra consideració. La força del marc geogràfic dibuixa i acota els límits possibles de la taca urbanitzada. Al nord, la costa es presenta com una peça a part, separada del tronc interior de comunicacions, com un apèndix al qual s'arriba a través de serrells que porten a enclavaments més o menys tancats en si mateixos. A la costa metropolitana passa a l'inrevés; la ciutat s'imposa al suport físic i gairebé desapareixen les particularitats del lloc. El litoral és un dit més d'una gran taca d'oli que a poc a poc va envaint tot l'espai. A la costa tarragonina, la indefinició de l'espai litoral i el caràcter comú de l'entorn no en faciliten la comprensió. A excepció del DELTA DE L'EBRE [88,36], la costa és el final d'una plana per on passen els eixos de comunicacions més importants.

La costa i les platges ofereixen espais amb trets ben diferenciats a les tres àrees: a la Costa Brava, són un element més del paisatge; a la costa metropolitana, un territori d'oportunitat per situar espais de lleure i d'equipament, i a la costa tarragonina, un incident geogràfic que es pot utilitzar com un bon reclam per al turisme i la segona residència.

A la Costa Brava, s'està a punt d'arribar a la ruptura entre la demanda –que sempre ha buscat una certa exclusivitat– i les capacitats del sistema –especialment de la costa–, que fins ara n'han estat l'ensenyà particular. A la Regió Metropolitana, la costa es veu com un territori que encara ofereix oportu-

tunitats per intensificar-ne artificialment l'ús. Al sud, la costa és una oportunitat econòmica, alternativa o complementària a les economies presents al territori.

Aquestes tres percepcions fan que la resposta social sigui diferent en cada cas i que el sentit de les polítiques de protecció endegades fins ara tinguin resultats molt diferents. No sorprèn gens que els moviments conservacionistes es concentrin al nord, ja que hi ha un model territorial implícit en aquesta demanda. Tanmateix, preocupa que no hi hagi una exigència semblant o major a les costes del sud de Barcelona. Les reclamacions al nord no només es poden explicar per les condicions d'aquell espai, sinó també perquè preocupa l'esgotament d'un model turístic que no ha trobat cap altra alternativa. Per aquesta raó, mancats d'un nou projecte, els moviments conservacionistes malden per la protecció del medi, que fins ara ha estat el motor de l'activitat econòmica.

Al sud, no hi ha aquest consens, ni tan sols una estima semblant, ja que el territori no s'explica des de la costa, sinó des del que és el litoral. La continuació del corredor prelitoral es pot definir des del Camp fins a l'Ebre. Si el corredor és el gran eix econòmic de Catalunya, el fet que s'apropi a la costa com a espai turístic és gairebé un accident, més propi de les formes d'explotació massiva de les platges del País Valencià, que el reconeixement de les bondats de les costes d'aquest tram. Si el litoral del nord és la costa –excepte a l'Alt Empordà, amb Figueres de capital–, al sud la costa és el litoral. Al centre, Barcelona es la ciutat construïda davant del mar, que des dels anys noranta s'està obrint a la Mediterrània. Aquí, la metròpoli imposa les seves regles; les estratègies de protecció tenen més de reserva natural dins de la taca urbana que d'element per articular territorialment la costa.

L'aprovació del PDUSC és un pas endavant, ja que no espera a demà per apuntalar els consensos polítics que suposen protegir a escala autonòmica els sòls que els planejaments municipals havien classificat com a no urbanitzables. Tanmateix, és un pas insuficient si no s'afronta l'ordenació del territori al mateix nivell, tal com s'ha enunciat amb la propera tramitació dels set plans territorials, que es reclamen des de la Llei d'ordenació territorial.

Al Debat Costa Brava vaig defensar que per a aquell territori «ara toca fer ciutat». Si el primer debat del 1976 va ser una trobada de denúncia i una manifestació d'esperança a favor d'un redreçament urbanístic dins d'un nou marc polític, i el segon, un primer balanç de les accions urbanístiques endegades pels ajuntaments democràtics, el tercer no es pot quedar en la denúncia de l'extensió de la taca o de la poca sostenibilitat d'una ocupació urbanística extensiva perquè el problema ja és un altre.

L'esgotament del model turístic de la Costa Brava –a causa de la reducció de les seves dimensions industrials, culturals i lúdiques a favor d'activitats menys productives, com la segona residència, i de l'avenç de sectors menys innovadors i més depredadors del territori, com la construcció– necessita una resposta urbanística, que passa per donar una nova dimensió social, econòmica i cultural a aquest gran magma construït que constitueix el teixit turístic; una nova dimensió que només és capaç de produir-se a la ciutat, des de la complexitat que suposa el sistema urbà.

La grandària de l'aglomerat turístic de la Costa Brava –i de la costa catalana, en general– ha diluït les estructures dels assentament històrics sense oferir cap alternativa. Segurament, aquesta és la qüestió més important que s'ha de resoldre i alhora la que pot donar sentit a les accions endegades fins ara. Les estratègies de protecció del territori són un primer pas per preservar unes àrees de la pressió especulativa, però no són suficients si aquesta exclusió no serveix per donar-los un altre sentit territorial. En uns espais tan ocupats com els de la nostra costa, aquestes proteccions no es poden entendre com una preservació nostàlgica –que voldria retornar a les formes d'ocupació urbana del passat–, sinó com una proposta de creació d'un sistema de buits que permetin articular la xarxa urbana territorial.

Tanmateix, aquesta xarxa, aquest «fer ciutat», té tres estratègies necessàriament diferents. A la Costa Brava, la futura ciutat està a la costa, a la seqüència de nuclis que van des del Tordera fins al cap de Creus, amb l'excepció de Figueres. A la Regió Metropolitana, la costa és un adjectiu territorial, i el projecte ha d'evitar que la ciutat es faci per absorció de l'espai urbanitzat, en favor d'un sistema que articuli en xarxa les polaritats actuals existents. Des del Vendrell fins al delta de l'Ebre, la ciutat s'ha de fer des de l'interior, des del litoral on hi havia els assentaments històrics, on encara hi ha les majors oportunitats territorials i on és possible una ciutat plurifuncional, que no estigui destinada exclusivament al turisme i a la segona residència.

Per salvar la costa cal fer ciutat, cal articular un sistema territorial complex, supramunicipal, que no es redueixi a protegir el medi per evitar el continu urbà i a ser testimoni del passat, sinó una estructura relligada entre el buit i el ple, per qualificar l'espai i donar forma a una xarxa urbana a l'escala que reclama l'actual sistema costaner.

Juliol de 2004